

УДК 37.013.42

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2025-4-72-78>

Давидкін Дмитро Вікторович,

здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Полтава, Україна.

d.davydkin@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-2161-3897>

Харченко Людмила Георгіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Полтава, Україна.

lyudmula.kharchenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4157-0216>

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ У ДІЯЛЬНОСТІ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Проблема ефективної реінтеграції ветеранів у мирне життя набуває особливої актуальності, перетворюючись на виклик для глобальної системи безпеки та соціальної стабільності. У цьому контексті особливе значення має вивчення чинників, що впливають на процес соціально-психологічної адаптації ветеранів.

У сучасних умовах значна кількість ветеранів повертається до цивільного життя після участі у бойових діях, стикаючись із численними труднощами соціально-психологічної адаптації, з багатьма внутрішніми та зовнішніми бар'єрами, що ускладнюють їх повернення до нормального життя. Процес їх інтеграції у суспільство залишається одним із ключових викликів, що потребує поглибленого наукового вивчення, ураховуючи важливість усебічної підтримки та дослідження чинників впливу на адаптацію ветеранів у реабілітаційних центрах.

Наукове вивчення чинників, що впливають на адаптацію ветеранів у діяльності реабілітаційних центрів, дасть змогу оптимізувати методи психологічної та соціальної допомоги, сприяючи їхній успішній реінтеграції у суспільство. Незважаючи на наявність різноманітних реабілітаційних програм, відсутність системного наукового підходу до вивчення чинників, що впливають на адаптацію, обмежує ефективність їх реалізації. Тому вивчення зазначеного феномену в контексті діяльності реабілітаційних центрів має особливе практичне значення.

Питання чинників, які впливають на процес соціально-психологічної адаптації ветеранів у реабілітаційному центрі, досліджувалося у низці вітчизняних наукових праць, зокрема: Т. Коленіченко виділяє низку соціально-психологічних детермінант, серед яких – індивідуально-психологічні особливості ветерана, згуртованість громади, готовність родини до змін, приналежність до спільноти побратимів, державна підтримка, адміністративні ресурси, політична ситуація, соціальні конфлікти, психологічні проблеми (Коленіченко, 2022); А. Кашуба, В. Ковальський, П. Годлевський та Д. Бовсунюк уважають, що соціальна інтеграція й адаптація ветеранів суттєво посилюються через заняття адаптивним спортом, що сприяє фізичній реабілітації, емоційному відновленню і соціальній активності (Кашуба та ін., 2024); С. Фера акцентує увагу на важливості інноваційних соціальних технологій у реабілітаційному процесі:

індивідуальні консультації, групова та індивідуальна психотерапія, тренінги, арттерапія, медитація та техніки емоційно-вольової регуляції (Фера, 2024).

Однак проблема впливу на процес соціально-психологічної адаптації ветеранів у діяльності реабілітаційних центрів потребує подальшого осмислення, впорядкування та деталізації. Актуальність проблеми наукового пошуку обґрунтовує вибір теми дослідження «Чинники впливу на процес соціально-психологічної адаптації ветеранів у діяльності реабілітаційних центрів».

Метою статті є виявлення чинників впливу на процес соціально-психологічної адаптації ветеранів у діяльності реабілітаційних центрів.

В умовах сучасних військових конфліктів значно зростає потреба в психологічній та соціальній реабілітації ветеранів. Повернення до мирного життя супроводжується численними викликами, включаючи посттравматичний стрес, соціальну ізоляцію та труднощі з працевлаштуванням. Процес соціально-психологічної адаптації ветеранів є складним та багатограним, ураховує наслідки участі у бойових діях, психологічні травми та зміни соціального статусу.

Реабілітаційні центри стають важливими осередками допомоги, де фахівці різних галузей працюють над відновленням психологічного здоров'я та соціальної інтеграції. Завдяки роботі реабілітаційних центрів ветерани отримують необхідні умови для інтеграції та адаптації до мирного життя. Результат цієї діяльності залежить від розуміння та врахування численних внутрішніх (психоемоційний стан, мотивація) і зовнішніх (соціальна підтримка, професійна допомога) чинників. Ефективність цієї допомоги залежить від цілої низки факторів, які слід проаналізувати більш ґрунтовно.

Реабілітаційні центри покликані сприяти зазначеному процесу, надаючи цілеспрямовану медичну, психологічну та соціальну підтримку. Однак адаптація не відбувається автоматично, на неї впливають індивідуальні, екологічні та інституційні чинники.

У зв'язку із цим особливої уваги потребує виявлення та аналіз тих чинників, які безпосередньо впливають на ефективність соціально-психологічної адаптації ветеранів у межах діяльності реабілітаційних центрів. Актуальність цього питання підкріплюється результатами емпіричних досліджень. Зокрема, у роботі В. Кондрюкової та І. Слюсар було встановлено, що 30% опитаних колишніх військовослужбовців не задоволені своїм психічним станом і ситуацією, що склалася після їх звільнення у запас. Вони відчувають невпевненість у собі і своїх силах, підвищену роздратованість, недовірливість та підозрілість відносно оточуючих, що, своєю чергою, призводить до труднощів у міжособистісному спілкуванні. Серед чинників, що негативно впливають на психіку колишніх військовослужбовців, респондентами виділено такі:

1) неналежна соціальна захищеність (відсутність санаторіїв та профілакторіїв для колишніх військовослужбовців, відсутність цільової державної програми щодо підтримки колишніх військовослужбовців у період адаптації до цивільного життя тощо);

2) неможливість знайти роботу;

3) брак коштів (пенсія менша від грошового утримання, яке отримували під час служби, а працевлаштуватися дуже складно);

4) відсутність власного житла та відсутність перспективи його отримати або взагалі яким-небудь чином поліпшити житлово-побутові умови;

5) конфлікти, що відбуваються в родині на тлі вище перелічених чинників, і зменшення авторитету голови родини в очах дружини та дітей тощо (Кондрюкова & Слюсар, 2013, с. 47).

Значний внесок у розроблення досліджуваного питання здійснили науковці О. Паламарчук та І. Міщук, які розкрили психологічні чинники успішної адаптації ветеранів війни до професійного становлення. Дослідниками розглянуто ключові аспекти професійної інтеграції ветеранів війни в психологічному контексті. Ветерани, повертаючись до цивільного життя, зустрічаються з низкою викликів, які можуть ускладнювати професійну адаптацію. На їхню здатність ефективно функціонувати у новому професійному забезпеченні часто впливають:

- 1) посттравматичний стресовий розлад;
- 2) внутрішні конфлікти;
- 3) тривожність та ін. (Паламарчук & Міщук, 2024, с. 1360).

Отже, серед найвагоміших негативних соціальних чинників, що впливають на адаптацію, виокремлено: неналежну соціальну захищеність, труднощі з працевлаштуванням, фінансову нестабільність, проблеми з житлом, а також напруженість у родинних стосунках. Зазначені чинники знижують якість життя ветеранів, поглиблюють відчуття ізоляції та дезадаптації. У психологічному аспекті значну роль ускладнення адаптації відіграють посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), тривожність, внутрішні конфлікти, зниження самооцінки та рівня особистісної впевненості. Дані аспекти вимагають цілеспрямованої психологічної допомоги з боку фахівців, що працюють у реабілітаційних центрах, а також формування індивідуальних програм психокорекції та психотерапії.

Дослідники О. Паламарчук та І. Міщук переконані, що важливою частиною успішної інтеграції є розроблення ефективних психологічних стратегій підтримки для ветеранів. Такі стратегії, як поглиблене дихання, когнітивно-поведінкова терапія, прогресивне м'язове розслаблення та візуалізація, можуть допомогти ветеранам знизити рівень стресу, покращити самопочуття та розвинути позитивні стратегії управління емоціями. Дослідження ефективності цих психологічних підходів у підтримці ветеранів у процесі їхньої інтеграції щодо професійного забезпечення у цивільному житті є складним етапом їхньої адаптації. Застосування психотерапевтичних технік може сприяти поліпшенню психічного благополуччя ветеранів, зниженню симптомів тривожності та депресії, а також підвищенню їхньої психологічної стійкості та рівноваги. Робота над розумінням психологічних аспектів професійної інтеграції ветеранів війни є важливою для створення ефективних стратегій та програм, спрямованих на полегшення їх переходу у цивільне життя та забезпечення успішної кар'єрної адаптації. Вищезазначені техніки можуть допомогти ветеранам:

- 1) знизити рівень стресу;
- 2) покращити самопочуття;
- 3) розвинути позитивні стратегії управління емоціями;
- 4) підвищити психологічну стійкість (Паламарчук & Міщук, 2024, с. 1361).

І. Шапошникова переконливо доводить, що у періоди воєн та конфліктів соціальна реабілітація є надзвичайно важливим аспектом відновлення та підтримки постраждалих осіб. Зазначений процес включає у себе комплекс заходів, спрямованих на поліпшення якісного життя людей, які стали жертвами війни, відновлення їхнього психічного та фізичного добробуту, а також відновлення соціальної інтеграції та реінтеграції у суспільство. Реабілітація в умовах війни потребує комплексного підходу, який охоплює як фізичні, так і психологічні аспекти. У багатьох країнах світу, що пережили війну, спостерігається велика кількість постраждалих, які потребують медичної допомоги, реабілітації та психосоціальної підтримки. Проте у більш сучасних конфліктах, таких як війна в Україні, соціальна реабілітація стає набагато складнішою через постійну загрозу безпеці та відсутність стабільності. Соціальна реабілітація в умовах війни є складним та багатограним завданням (Шапошникова, 2024, с. 12).

Разом із тим, як зазначає В. Алещенко, соціально-психологічна адаптація військових, які брали участь у воєнних конфліктах, і пошук ефективних шляхів її реалізації мають займати важливе місце у соціальній політиці держави, а спільні дії держави та громадянського суспільства спроможні вирішити цю проблему. Наукова робота автора щодо аналізу досвіду соціальної адаптації звільнених у запас військових засвідчує, що ця проблема має бути важливим складником соціально-економічної політики уряду. Повинна бути створена законодавча база та успішно функціонувати механізми, які гарантують ветеранам професійну підготовку, працевлаштування та відповідні соціальні гарантії. Важливо продовжити докладне вивчення

з широким залученням науковців, військових експертів, світового досвіду в галузі державної політики формування міжпрофесійної мобільності військовослужбовців. При цьому слід ураховувати як теоретичний, так і практичний досвід, накопичений в Україні та передових країнах світу. Процес соціально-психологічної адаптації військовослужбовців до цивільного життя – це важлива державна справа і вимагає індивідуального підходу до кожного військовослужбовця, учасника бойових дій (Алещенко, 2022, с. 13).

Отже, аналіз результатів дослідження вказує на важливість виявлення чинників впливу на процес соціально-психологічної адаптації ветеранів у діяльності реабілітаційних центрів та створення комплексної моделі реабілітації, яка би поєднувала психологічну, соціальну, правову та професійну підтримку. Ефективність такої моделі безпосередньо залежить від наявності цільових державних програм, міжвідомчої взаємодії, а також належної підготовки фахівців для роботи з ветеранами.

Таким чином, проведений аналіз емпіричних досліджень та наукових праць показав, що процес соціально-психологічної адаптації ветеранів у рамках діяльності реабілітаційних центрів є складним, багатофакторним явищем, яке потребує системного підходу. Основними перешкодами для успішної адаптації виступають зовнішні соціально-економічні (неналежна соціальна захищеність, труднощі з працевлаштуванням, фінансова нестабільність, проблеми з житлом, а також напруженість у родинних стосунках) і внутрішньоособистісні психологічні (посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), тривожність, внутрішні конфлікти, зниження самооцінки та рівня особистісної впевненості) чинники, пов'язані з досвідом військової служби та поверненням до мирного життя.

Реабілітаційні центри повинні функціонувати як центри короткострокової психологічної підтримки та як багаторівневі структури комплексної адаптації, що сприятимуть сталому поверненню ветеранів до повноцінного цивільного життя й реалізації їхнього особистісного і професійного потенціалу.

У подальших наукових дослідженнях планується вивчити питання поліпшення соціально-психологічної адаптації ветеранів у діяльності реабілітаційного центру.

Список використаної літератури

1. Алещенко В. І. Соціально-психологічна адаптація учасників бойових дій. *Психологічний журнал*. 2022. № 8. С. 6–16. DOI: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.8.2022.258305>
2. Кашуба А. А., Ковальський В. В., Годлевський П. М., Бовсунюк Д. В. Соціальна інтеграція та адаптація ветеранів та учасників бойових дій у процесі занять адаптивним спортом. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2024. Вип. 6(179). С. 113–117. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.6\(179\).21](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.6(179).21)
3. Коленіченко Т. І. Соціально-психологічні детермінанти соціальної реінтеграції ветеранів гібридної війни в умовах сучасного соціуму. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2022. № 1. С. 48–51. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7080189>
4. Кондрюкова В. В., Слюсар І. М. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців силових структур, звільнених у запас : навчально-методичний посібник. Київ : Гнозис, 2013. 116 с.
5. Паламарчук О. М., Міщук І. С. Психологічні фактори успішної адаптації ветеранів війни до професійного становлення. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Психологія»*. 2024. № 4(32). С. 1355–1362. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4\(32\)-1355-1362](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4(32)-1355-1362)
6. Фера С. В. Інновації у соціальній підтримці учасників бойових дій у процесі їх адаптації до мирного життя. *Наукові записки. Серія «Психологія»*. 2024. Вип. 4(6). С. 103–108. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-4-15>

7. Шапошникова І. В. Соціальна реабілітація в умовах війни: світовий досвід та проблеми України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія «Економіка та управління»*. 2024. Вип. 12. С. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-07-02>

References

1. Aleshchenko, V. I. (2022). Sotsialno-psykholohichna adaptatsiia uchasykh boiovykh dii [Social and psychological adaptation of combatants]. *Psykholohichni zhurnal – Psychological Journal*, (8), 6–16. DOI: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.8.2022.258305> [in Ukrainian].

2. Kashuba, A. A., Kovalskyi, V. V., Hodlevskyi, P. M., & Bovsuniuk, D. V. (2024). Sotsialna intehratsiia ta adaptatsiia veteraniv ta uchasykh boiovykh dii v protsesi zaniat adaptivnym sportom [Social integration and adaptation of veterans and combatants through adaptive sports]. *Naukovyi chasopys Ukrainського derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Serii 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport) – Scientific Journal of M. Drahomanov Ukrainian State University. Series 15: Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (Physical Culture and Sports)*, 6(179), 113–117. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.6\(179\).21](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.6(179).21) [in Ukrainian].

3. Kolenichenko, T. I. (2022). Sotsialno-psykholohichni determinanty sotsialnoi reintehratsii veteraniv hibrydnoi viiny v umovakh suchasnoho sotsiumu [Socio-psychological determinants of the social reintegration of hybrid war veterans in the modern society]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Serii: Pedagogichni nauky – Bulletin of the T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»*. Series: Pedagogical Sciences, (1), 48–51. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7080189> [in Ukrainian].

4. Kondriukova, V. V., & Sliusar, I. M. (2013). Sotsialno-psykholohichna adaptatsiia viiskovosluzhbovtsiv sylovykh struktur, zvilnennykh u zapas [Social and psychological adaptation of law enforcement personnel discharged to the reserve]. Kyiv: Hnozis [in Ukrainian].

5. Palamarchuk, O. M., & Mishchuk, I. S. (2024). Psykholohichni faktory uspishnoi adaptatsii veteraniv viiny do profesiinoho stanovlennia [Psychological factors of successful adaptation of war veterans to professional development]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii. Serii «Psychologia»*, 4(32), 1355–1362. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4\(32\)-1355-1362](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4(32)-1355-1362) [in Ukrainian].

6. Fera, S. V. (2024). Innovatsii v sotsialnii pidtrymtsi uchasykh boiovykh dii u protsesi yikh adaptatsii do myrnoho zhyttia [Innovations in social support for combatants in the process of their adaptation to peaceful life]. *Naukovi zapysky. Serii: Psykholohiia – Scientific Notes. Series: Psychology*, 4(6), 103–108. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-4-15> [in Ukrainian].

7. Shaposhnykova, I. V. (2024). Sotsialna rehabilitatsiia v umovakh viiny: svitovy dosvid ta problemy Ukrainy [Social rehabilitation during war: global experience and Ukraine's challenges]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia – Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, (12), 7–12. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-07-02> [in Ukrainian].

Давидкін Д. В., Харченко Л. Г. Чинники впливу на процес соціально-психологічної адаптації ветеранів у діяльності реабілітаційних центрів

У статті доведено, що особливої уваги потребує виявлення та аналіз тих чинників, які безпосередньо впливають на ефективність соціально-психологічної адаптації ветеранів у межах діяльності реабілітаційних центрів. Проблема ефективної реінтеграції ветеранів у мирне життя набуває особливої актуальності, перетворюючись на виклик для глобальної системи безпеки та соціальної стабільності. У цьому контексті особливе значення має вивчення чинників, що впливають на процес соціально-психологічної адаптації ветеранів. Аналіз результатів дослі-

дження вказує на важливість виявлення чинників впливу на процес соціально-психологічної адаптації ветеранів у діяльності реабілітаційних центрів та створення комплексної моделі реабілітації, яка б поєднувала психологічну, соціальну, правову та професійну підтримку. Ефективність такої моделі безпосередньо залежить від наявності цільових державних програм, міжвідомчої взаємодії, а також належної підготовки фахівців для роботи з ветеранами. Проведений аналіз емпіричних досліджень та наукових праць показав, що процес соціально-психологічної адаптації ветеранів у рамках діяльності реабілітаційних центрів є складним, багатофакторним явищем, яке потребує системного підходу. Основними перешкодами для успішної адаптації виступають зовнішні соціально-економічні (неналежна соціальна захищеність, труднощі з працевлаштуванням, фінансова нестабільність, проблеми з житлом, а також напруженість у родинних стосунках) і внутрішньоособистісні психологічні (посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), тривожність, внутрішні конфлікти, зниження самооцінки та рівня особистісної впевненості) чинники, пов'язані з досвідом військової служби та поверненням до мирного життя. Реабілітаційні центри повинні функціонувати як центри короткострокової психологічної підтримки та як багаторівневі структури комплексної адаптації, що сприятимуть сталому поверненню ветеранів до повноцінного цивільного життя й реалізації їхнього особистісного і професійного потенціалу.

Ключові слова: ветерани, адаптація, реабілітація, реабілітаційні центри, соціально-психологічна адаптація, чинники.

Davydkin D. V., Kharchenko L. H. Factors influencing the process of socio-psychological adaptation of veterans in the activities of rehabilitation centers

The article proves that special attention needs to be paid to identifying and analyzing those factors that directly affect the effectiveness of socio-psychological adaptation of veterans within the activities of rehabilitation centers. The problem of effective reintegration of veterans into peaceful life is gaining particular relevance, turning into a challenge for the global security system and social stability. In this context, the study of factors influencing the process of socio-psychological adaptation of veterans is of particular importance. Analysis of the research results indicates the importance of identifying factors influencing the process of socio-psychological adaptation of veterans in the activities of rehabilitation centers and creating a comprehensive rehabilitation model that would combine psychological, social, legal and professional support. The effectiveness of such a model directly depends on the availability of targeted state programs, interagency interaction, as well as proper training of specialists for working with veterans. The analysis of empirical studies and scientific works showed that the process of socio-psychological adaptation of veterans within the framework of the activities of rehabilitation centers is a complex, multifactorial phenomenon that requires a systemic approach. The main obstacles to successful adaptation are external socio-economic (inadequate social security, difficulties with employment, financial instability, housing problems, as well as tension in family relationships) and intrapersonal psychological (post-traumatic stress disorder (PTSD), anxiety, internal conflicts, decreased self-esteem and level of personal confidence) factors associated with the experience of military service and return to civilian life. Rehabilitation centers should function as centers of short-term psychological support and as multi-level structures of complex adaptation, which will contribute to the sustainable return of veterans to a full-fledged civilian life and the realization of their personal and professional potential.

Key words: veterans, adaptation, rehabilitation, rehabilitation centers, socio-psychological adaptation, factors, determinants.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 26.12.2025 р.